

1.02 pregledni znanstveni članek

UDK 639.1:639.2:639.3(497 Brdo)
prejeto: 26. 1. 2004

Franci Jagodic

univ. dipl. ing. gozdarstva, JGZ Brdo Protokolarne storitve RS, vodja področja gozdarstvo, kmetijstvo in konjereja,
Predoslje 39, SI-4000 Kranj
fjagodic@hotmail.com

Ribogojstvo, ribištvo, lovstvo in konjereja na Brdu

IZVLEČEK

Ribogojstvo, ribištvo, lovstvo in konjereja se na Brdu pojavljajo že od samega začetka, pravi razcvet pa so doživele v drugi polovici 20. stoletja. Avtor v prispevku predstavi razvoj posamezne dejavnosti. Spreminjanje vodnega režima in ograditev kompleksa sta povzročila velike odzive, prvi med prizadetimi koristniki vode, drugi pa med lovci, ki so izgubili del lovišča, zato je pozornost namenjena tudi temu dogajanju.

KLJUČNE BESEDE

Brdo pri Kranju, ribogojstvo, lov, konjereja

SUMMARY

FISH FARMING, FISHING, HUNTING AND HORSE BREEDING AT BRDO

Fish farming, fishing, hunting and horse breeding occur at Brdo since its beginning. All the mentioned were most prosperous in the second half of the 20th century. The author presents in his contribution the development of individual activities. The changing of water regime and enclosing the complex caused strong responses, the first among users of water, and the second among hunters who lost part of the hunting ground. Thus, attention is directed to those events as well.

KEY WORDS

Brdo at Kranj, fish farming, hunting, horse breeding

Uvod

Ribištvo, lovstvo in konjereja so dejavnosti, ki se na Brdu pojavljajo od začetkov gospostva. V drugi polovici 18. stoletja so imeli lastniki gradu Brdo pravico ribolova v Kokri in njenem pritoku Belici, gradu Brdo pa je v okolici pripadalo lovišče za visoki lov. Leta 1760 je takratni lastnik graščine Brdo, Michelangelo Zois, kupil lovsko pravico tudi od kneza Auersperga. Konji so bili v tistih časih osnovno delovno in prevozno sredstvo.

Pravi razcvet so te tri dejavnosti doživele v drugi polovici 20. stoletja.

Ribogojstvo in ribištvo

Vodni sistem na Brdu je, izključno zaradi človekovih posegov vanj, zelo kompliciran. Posegi so bili velikopotezni in grobi, a ravno ti so bili odločilni, da je Brdo danes takšno, kot je, še pestrejšo in privlačnejšo.

Spreminjanje vodnega režima se je pričelo že daljnega leta 1499, ko je cesar Maksimiljan I. 10. novembra 1499 dovolil Juriju Egkhu-Hungersprachu zajeziiti potok Vršek, ki je tekkel v bližini dvora Brdo in zgraditi nekaj ribnikov.¹ Napravili so tri ribnike.² Zaradi majhnega dotoka vode so po letu 1610 na potoku Belica nad Zgornjo Belo zgradili derivacijo, ki je preusmerila nizke vode iz osnovne struge v smeri proti Predosljam, v dolini Vrška pa je bila zgrajena bifurkacija z namenom, da se poveča dotok v ribnike na Brdu. Za derivacijo na Belci nad Zgornjo Belo je bil zgrajen kaštni jez ali lesena stopnja, ki je bila večkrat obnovljena, dokler ni bila leta 1960 nadomeščena s solidno betonsko konstrukcijo.³

Ribnike je velel razširiti Žiga Zois. To delo so opravili podložni kmetje spomladi leta 1781. Obljubo, da bodo razširili graščinski ribnik, so kmetje dali brdskemu upravniku Martinu Urbančiču na pogajanjih glede nove pogodbe o dnevni tlaki. Le tako je ta, po daljšem moledovanju, pristal na spremembe v pogodbi.⁴ Na karti Brda iz leta 1797 sta vidna dva ribnika, enaka kot sta danes, prav tako na franciscejskem katastru iz leta 1826. Na obeh risbah se vidi gabrov drevored, ki je vodil od gradu do zahodnega brega prvega ribnika. Do ribnika je vodila tudi široka peščena pot, ob ribniku pa je stal lesen paviljon v obliki pagode. Prav tak paviljon je stal tudi ob obali drugega, večjega ribnika. Ribnika je na zahodni in severni strani obkrožal gozd.⁵

Ribnike je v okviru urejanja parka očistil tudi knez Pavle Karadorđević v času, ko je bil od leta 1935 do začetka druge svetovne vojne lastnik gradu. V času Zoisov ter Dolenca in Heinriharja je bilo Brdo odprto javnosti, tako da so se ljudje hodili kopati v ribnike. V ribnikih je kasneje plaval tudi Karadorđević, kljub temu, da ga je bilo vode strah.⁶

Z ribogojstvom na Brdu pa se je pričel ukvarjati Janez Bukovnik iz Kokrice kmalu po letu 1947. V potoku v zahodnem delu parka Brdo, pod prvim ribnikom, so naredili bazene, ki obstajajo še danes, in v katerih je gojil ribe. Janez Bukovnik je imel poleg bazenov tudi kletko z vidrami. Ena izmed njih je bila povsem udomačena in mu je povsod sledila.⁷

Po prvem povojnem povečanju Brda leta 1961 so začeli intenzivno graditi ribnike, da bi povečali obseg ribogojstva. Iz odločbe sekretariata za kmetijstvo in gozdarstvo LRS z dne 25. aprila 1961 je razvidno, da naj bi državno posestvo Brdo akumuliralo del vode potoka Belica ter jo uporabilo v kmetijske namene.⁸ V sklopu teh del so po letu 1961 naredili 3., 4. in 5. ribnik.

V istem obdobju kot ribnike, predvidoma leta 1967,⁹ so naredili tudi malo ribogojnico. Narejena je bila zelo na hitro pred prihodom maršala Tita na Brdo, zato je bila gradnja nekvalitetna. Morali so jo pogosto obnavljati.¹⁰ Vanjo je bila speljana voda iz izvira nad ribogojnico. Ribogojnica je bila sestavljena iz treh baterij bazenov z dvema velikima bazenom na koncu. Na zgornjem delu je bilo vališče za zarod, v katerem so bili kovinski valilniki. To je bila lesena stavba, ki so jo leta 1984 ob vetrolomu podrla padla drevesa.¹¹ Na njenem mestu je bil narejen nov nadstrešek, ki stoji še danes, s to razliko, da ima sleme strehe obrnjeno pravokotno glede na prejšnjo stavbo.

Gojili so izključno šarenko. Plemensko ribo so imeli v 5., najvišjem ribniku. Ribe, ki so bile zrele za smukanje, so namreč iz ribnika plavale po potoku navzgor, kjer je bila toplejša voda kot v ribniku, da bi se drstile. V potoku so jih nato prestregli in na drstišču osmukali. Streha drstišča na potoku nad 5. ribnikom stoji še danes in ima od leta 1999 novo kritino iz smrekove škodle. Ikre so iz drstišča prenesli v vališče na stari ribogojnici in v njem vzgojili zarod, ki so ga vložili v bazene. Uporabljali so vodo iz izvira. V zgornjih bazenih so bile najmanjše ribe, zatem pa navzdol vse večje, do velikosti 10 cm, ko so jih prenesli v ribnike. Ribe so gojili za konzum in jih prodajali, uporab-

¹ Slana, *Brdo pri Kranju*, str. 25.

² Gozdnogospodarski načrt 1991-2000, str. 1; Knific, Poročilo o pregledu študije dovoda vode, str. 1.

³ Knific, Poročilo o pregledu študije dovoda vode, str. 3.

⁴ Žontar, *Upor podložnikov gospostva Brdo*, str. 25.

⁵ Slana, *Brdo pri Kranju*, str. 73.

⁶ Slana, *Brdo pri Kranju*, str. 89.

⁷ Šemrov, *Izjava* dne 19. 12. 2003.

⁸ Odločba z dne 25. 4. 1961; *Zapisnik* z dne 25. 9. 1961.

⁹ Štepan, *Izjava* dne 2. 12. 1997.

¹⁰ Štepan, *Izjava* dne 2. 12. 1997.

¹¹ Šemrov, *Izjava* dne 19. 12. 2003.

Prvi in drugi ribnik iz zraka (foto: Franci Jagodic)

ljali pa so jih tudi v hotelu, ki je bil zgrajen leta 1975. Manjše količine rib so za potrebe hotela na mali ribogojnici tudi prekajevali.¹² Od tu izvira dimljena brdska postrv.

Dimljenje postrvi so skušali obnoviti. Decembra 1998 so v obnovljeni prekajevalnici poskusno prekadili 100 postrvi. Prekajevanje je lepo uspelo, zato so ga izvajali vse pogosteje, vendar je zaradi spleta okoliščin prav tako hitro tudi zamrlo.

Vse večja količina rib v ribnikih je zahtevala izdatno krmljenje. Za hranjenje krme so na jezu vsakega ribnika naredili hišico. Po ohranjenih navodilih so ribe hranili pri temperaturi vode do 6°C trikrat na dan v 3. in 4. ribniku in dvakrat na dan v 5. ribniku. Količino enega obroka so morali razmetati čim bolj na široko po ribniku in opazovati ribe, kako jedo. Takoj ko so opazili, da ribe ne jedo več hlastno in da se oddaljujejo, so morali prekiniti hranjenje.¹³

Dotekajoče vodne količine iz potoka Bele v ribnike na Brdu so bile premajhne za obnavljanje življenjskih pogojev v ribnikih, ki so jih uporabljali za vzrejo tržnih rib. Tržna vzreja rib je imela za posledico večje količine odpadkov in ostankov umetne hrane, ki so vodo obremenjevali s prevelikimi količinami organskih snovi. Te so se v vodi razkrajale in rabile kisik, kar je bilo pri pretočnih ribnikih nezaželeno, ker je plitva in topla voda, obremenjena z organskimi snovmi, pogojevala bujno rast vodnega rastlestva, ki je ribam zmanjševalo življenjski prostor in trošilo že tako premajhne zaloge kisika. Študija za možnosti dovoda vode

v ribnike na Brdo pri Kranju, ki jo je sestavil Janez Rejic leta 1973, je predvidela ureditev stanja v dveh fazah in sicer v prvi fazi s povečanjem količine dotekajoče vode in v drugi fazi s postopno sanacijo ribnikov. V študiji je Rejic razmišljal predvsem o prvi fazi sanacije, to je z dovodom dodatnih 200 litrov vode na sekundo v ribnike na Brdo. Proučil je možnosti, kje dobiti vodo in kako jo pripeljati na Brdo. Iz poročila je razvidno, da je investitor že imel predstavo o tem, kako bo problem rešil in je s to predstavo tudi vplival na sestavljalca študije.¹⁴

V poročilu o študiji je Janko Knific leta 1974 zapisal, da elaborat v bistvu predstavlja le obravnavo variant dovoda vode iz Kokre in že kar nakaže rešitev, nikjer pa ni mogoče najti argumentacije pravilnosti izbire osvojene odločitve, ker niti ne obravnava ribnikov kot objektov, ki naj se sanirajo, niti ne raziskuje vzrokov, ki so to stanje povzročili. Po njegovem mnenju bi bilo najprej potrebno določiti namembnost vodnih površin, temu primerno organizirati gospodarjenje, nato pa izvesti najprej drugo fazo sanacije in šele zatem razmišljati o potrebi dovoda dodatnih količin vode. Tudi potrebna količina vode 200 l/s naj bi bila določena na pamet s strani investitorja. Pri izračunu pretočnosti ribnikov je avtor ugotovil, da se voda v njih zamenja petkrat letno, po tem pa bi se vsakih 14 dni. Za primerjavo je vzel Blejsko jezero, kjer menjava celotne količine vode traja dve leti in pol.¹⁵

¹² Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

¹³ Navodilo za hranjenje rib za en mesec, T do 6°C.

¹⁴ Rejic, Študija možnosti dodatnega dovoda vode.

¹⁵ Knific, Poročilo o pregledu študije dovoda vode, str. 2.

Večja ribogojnica je bila zgrajena pozimi 1979/1980 (foto: Franci Jagodic)

O možnostih dovoda iz Kokre Knific ugotavlja, da dve varianti nista sprejemljivi iz hidrotehničnih, biološko-krajinskih in sanitarnih razlogov, dve pa iz ekonomskih razlogov. Osvojena varianta odvzema vode iz Kokre naj bi bila najcenejša in naj bi sodila v prvo skupino, kar naj bi pomenilo še eno ponovitev zgrešenega vodnogospodarskega posega iz 17. stoletja, ki je zavrl normalni gospodarski razvoj več naseljem. Ker pa je bila stvar že bolj kot ne odločena, je predlagal, da se prouči tudi možnost ojačitve potoka Bela, ki teče skozi Predoslje, z vodo iz Kokre.

Cevovod, po že vnaprej znani varianti, so zgradili leta 1974 po projektu Zavoda za vodno gospodarstvo SRS iz Ljubljane in ga 1. septembra 1974 spustili v redno uporabo. Ob koncu del je projektant izdelal Začasna navodila za vzdrževanje cevovoda in za upravljanje z napravami na cevovodu, v katerih je natančno opisan cevovod, objekti na njem, njihovo vzdrževanje ter način polnjenja in čiščenja cevovoda.

Vendar so bile kapacitete obstoječih ribnikov za naraščajočo proizvodnjo rib premajhne, zato so zgradili še 3 ribnike in novo, večjo ribogojnico. Ribnike 6, 7 in 8 so pričeli graditi jeseni 1978, ribogojnico pa so zgradili v zimi 1979/80. Obenem so pod njo naredili še travnik, nad njo pa 9. ribnik.

Istočasno z gradnjo ribnikov in ribogojnice, so gradili tudi cestno omrežje po celotnem kompleksu.¹⁶ Ob 6. in 7. ribniku ter ob novi ribogojnici so zgradili tudi ribiške kočice. V kočice ob ribogojnici so napeljali še vodo in elektriko. Na vseh kočah so v letih od 1998 do 2000 zamenjali kritino in jih prekrili s smrekovimi škodlami, kakršne so bile že prej na kočah ob 6. in 7. ribniku.

Po končani gradnji so plemenko iz 5. prenesli v 9. ribnik. Mladico so iz bazenov na mali ribogojnici prenesli najprej v bazene na novi veliki ribogojnici, ko je dosegla 10 cm, pa so jo prenesli v ribnike. Tako so se izognili tudi problemu množičnih poginov rib, ki so se pojavljali pri prehodu rib iz ribogojnice v ribnike zaradi prevelike temperaturne razlike, kajti voda na stari ribogojnici je bila zaradi uporabe vode iz vodovoda prehladna.¹⁷

Po vetrolomu februarja 1984 je bila stara ribogojnica precej poškodovana. Za silo so zgradili brunarico za 8. ribnikom, kapacitete 25 valilnikov, misleč da je tam izvorna voda, ki je imela pozimi od 4 do 5°C, a so kasneje ugotovili, da je voda iz 9. ribnika. Na novi ribogojnici so naredili tudi vrtino, globoko 100 m, vendar do vode niso prišli.

¹⁶ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

¹⁷ Stepan, Izjava dne 2. 12. 1997.

Ker se na novi lokaciji ribogojstvo ni obneslo, so se vrnili na staro in ponovno usposobili bazene. V letu 1981 so na Belci v smeri proti Suhi zgradili še 10. in 11. ribnik.¹⁸

V tem času se je zvrstilo tudi večje število ribogojcev. Za Janezom Bukovnikom je ribogojstvo prevzel Lojze Rebolj, za njim pa Marjan Petrovčič, ki mu je nekaj let pomagal tudi Jože Oseli. Ko je Petrovčič odšel iz ribogojstva, sta eno sezono na tem področju delala Marijan Česen in Franc Žibert, naslednjo sezono pa sta v to delo vpeljala Saša Stepana, ki je prišel na Brdo kot pripravnik v kmetijstvu leta 1979, marca 1980 pa je prevzel ribogojstvo. Nekaj sezon mu je pri delu ponovno pomagal Marjan Petrovčič.

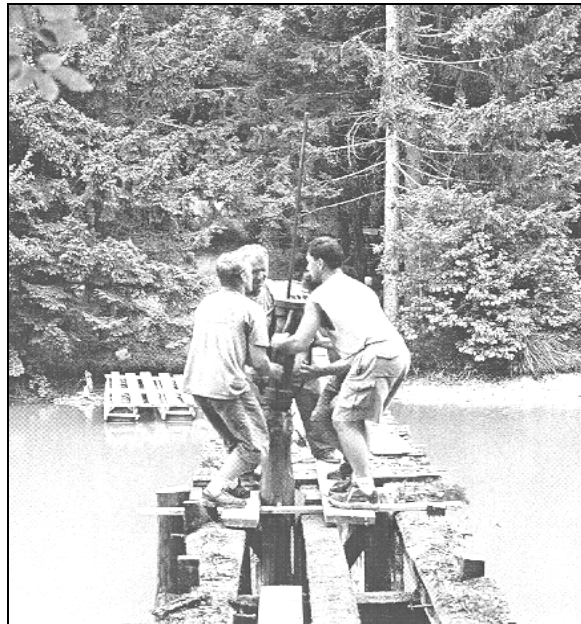
Ribniki v parku so bili v sedemdesetih letih očiščeni. Na njih je bilo ogromno rac mlakaric, ki so kopale obalo ribnikov, ponekod že prav do ceste. Dnevno so za njihovo krmljenje porabili približno 25 kg koruze. V letih od 1977 do 1980 so zato ribnike obdali z železniškimi pragovi. Vodja sekcije za vzdrževanje prog za Gorenjsko je priskrbel betonske železniške pragove, ki jih je železnica zamenjevala z lesenimi, in delavce, ki so z 10 kilogramskimi macolami zabijali železniške šine v tla ter nanje pritrdjevali pragove.¹⁹

Skupna površina vseh 11 ribnikov znaša 12,85 ha,²⁰ dolžina obale vseh ribnikov skupaj pa je približno 5850 m, od tega je približno 1480 m ali dobra četrtina obrežja umetno utrjenega. Na ribnikih je bilo zgrajenih več objektov. Prevladujejo pomoli, ki so bili večinoma obnovljeni v letu 1999. Ob drugem ribniku so sredi osemdesetih let zgradili čolnarno in Kočo jezero, na njem pa Račji otok.²¹ Posebno pozornost zasluži še 45 metrski most preko tretjega ribnika, ki je bil zgrajen leta 1963 pred obiskom predsednika Sovjetske zveze Hruščova. Most je bil obnovljen poleti leta 2003.

Vse spremembe v vodnih režimih so povzročile močan odziv pri okoliških prebivalcih, ki so se zaradi vodnih pravic prerekali med seboj in z Brdom, od prve zaježitve potoka Vršek v 15. stoletju vse do današnjih dni, ko se zadeve umirjajo.

V dolgotrajni pravdi, ki so jo vodila oškodovana naselja Srakovlje, Tatinec in Hraše proti naseljem Predoslje in Suha, ki ju je podpiral tudi graščak, je Dunaj razsodil v prid slednjih. Od tedaj je naravna struga Belce degradirana v navadno hudourniško strugo do izliva v Rupovščico v dolžini približno 7 km. "Po matični strugi lahko teče le toliko vode, kot je velika "bognarska pest", ista količina je lahko tekla tudi na Brdo s to razliko, da

jo je Brdo dobivalo v poletnih mesecih od sv. Jurija (24. april) do sv. Mihaela (29. september) vsako nedeljo po 24 ur več kot običajno."²²

Pri obnovi mostu na 3. ribniku so delavci zabijali pilote s 100 kilogramskim "norcem"
(foto: Franci Jagodic)

Bifurkacija pod Srednjo Belo je bila v teku stoletij prav tako predmet spora med koristniki vode v naseljih Suha in Predoslje ter Brdom, ker vodna pravica na razdelilniku ni bila dovolj natančno določena. O tem je Jože Dolhar ml. iz Predoselj 18. septembra 1961 pisal maršalu Titu. Stalen pretok vode proti Suhi se zagotavlja na razvodju pod Srednjo Belo z 12 navoji proti Brdu.²³ Vendar je zagotavljanje zadovoljivih količin vode zelo težko zaradi porozne struge Belce in požiralnikov med vasjo Suha in Predoslje.²⁴

Leta 1971 so se vsi zainteresirani dogovorili, da bi se voda potoka Belca pri severni zapornici na kompleksu Brdo razdelila v razmerju 1/3 za potrebe ribnikov na Brdu, 2/3 vode pa naj bi teklo naprej po potoku proti Suhi in Predosljam. Dogovorili so se tudi, da bo zapornica proti Brdu odprta na dvanajst navojev. Ob izgradnji cevovoda iz reke Kokre leta 1974 je bil v okviru vodne skupnosti sprejet sporazum, da ob manjšem pretoku Belce Brdo (sedaj prek dveh novih ribnikov, zgrajenih leta 1981) dovaja v strugo Belce manjkajočo vodo tudi iz reke Kokre. Zaradi izgradnje novih ribnikov na Belci je bil sprejet nov dogovor, da

¹⁸ Stepan, Izjava dne 2. 12. 1997; Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003; Informacija o sestanku 1. 9. 1981.

¹⁹ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

²⁰ Polajnar, Gozdnogojitveni načrt, str. 41.

²¹ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003; Stepan, Izjava dne 21. 12. 2003.

²² Zapisnik z izredne seje 25. 9. 1961.

²³ Zapisnik z izredne seje 25. 9. 1961; Zapisnik sestavljen dne 6. 9. 1971; Zapisnik sestanka v zvezi ..., 6. 7. 1981.

²⁴ Poleti suha in zaudarjajoča. *Gorenjski glas*, 1. 10. 1999.

Tretji ribnik z mostom v ozadju (foto: Franci Jagodič)

mora Brdo, tudi v najbolj kritičnih letnih mesecih, zagotoviti pretok najmanj 20 l vode na sekundo, ki naj se ugotavlja pred mostom na Suhi.²⁵

Jože Dolhar iz Predoselj je 13. avgusta 1971 od uprave gradu Brdo dobil pooblastilo, da na zapornici na Beli urejuje vodotok tako, da je pretok proti gradu Brdo nastavljen na 12 navojev. Pooblastilo je bilo izdano za obdobje do ureditve vodnega režima na Beli. Leta 1981 je Dolhar zaradi neizpolnjevanja samoupravnega sporazuma o izkoriščanju vode Belca tožil Izvršni svet SRS – Protokolarni objekt Brdo pri Kranju.²⁶ Zadeva se je zaključila 29. junija 1985 s sodno poravnavo na Temeljnem sodišču v Kranju z dogovorom, da tožena stranka zagotavlja tožniku, da bo ob izhodu iz Brda proti Predosljam v potoku Belica vedno takšna količina vode, da bo ustrezala 2/3 količine vode v Belci ob vstopu v Brdo. Pri tem ni pomembno, ali bo proti Predosljam tekla voda iz Belce ali iz Kokre. Tožena stranka se je zavezala tudi, da bo tožniku in njegovim pravnim naslednikom, lastnikom mlina, ob spremembi vodostaja dovolila kontrolo pretoka vode na razdelilniku.²⁷

Na sestanku koristnikov vode iz reke Kokre 5. marca 1998 je Vodnogospodarsko podjetje Kranj

pozvalo Brdo, da pridobi dovoljenje za odzvem vode iz reke Kokre, a zadeva še do danes ni zaključena. Ker pa je odzvem vode iz reke Kokre dejstvo, je so upoštevali pri izdaji uredbe o koncesiji za gospodarsko izkoriščanje vode iz vodotoka Kokre za dodatno zasneževanje smučišč na Krvavcu²⁸ in v Načrtu urejanja povodja Kokre.²⁹

S športnim ribolov na ribnikih so se pričeli ukvarjati leta 1989. Zaradi zelo nizkega dohodka od ribogojstva je bil Sašo Stepan poklican na zagovor k novemu šefu Servisa Ludviku Zvonarju. Kot rešitev je predlagal športni ribolov, ki je zelo zaživel. Ribogojstvo so povsem opustili. Zaradi popestritve so pričeli vlagati v ribnike tudi druge vrste rib, kot so potočna postrv, krap, ščuka, beli amur, tolstolobik, linj, smuč, som in lipan.³⁰ Le v parkovna ribnika so že pred tem vlagali tudi druge vrste rib.³¹

Leta 1998 je bil športni ribolov iz več vzrokov ukinjen. Pripravljene so bile podlage za turistični ribolov in ribogojstvo v protokolarnem objektu.³² V prvi fazi je bil predlagan športni ribolov na tretjem,

²⁸ Uradni list RS, št. 44/95.

²⁹ Globevnik, *Načrt urejanja povodja*, str. 49.

³⁰ Stepan, Izjava dne 2. 12. 1997; Stepan, Izjava dne 21. 12. 2003; Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

³¹ Stepan, Izjava dne 21. 12. 2003.

³² Ocvirk, Turistični ribolov; Purič, Turistični ribolov in ribogojstvo.

²⁵ Informacija o sestanku 1. 9. 1981.

²⁶ Sklep Sodišča združenega dela v Kranju 24. 8. 1981; Dopis na sodišče 17. 8. 1981.

²⁷ Zapis poravnave P 613/81-25, 29. 6. 1985.

četrtem in enajstem ribniku, v drugi fazi pa vzreja rib od mladice dalje za potrebe hotela Kokra in za vlaganje v ribnike. Športni ribolov je v letu 2000 ponovno zaživel, vendar v zelo omejenem, s ceno reguliranim obsegu. Z vzrejo rib pa zaenkrat še niso pričeli.

V okviru inventarizacije flore in favne na posestvu Brdo je bilo ugotovljenih veliko število različnih vrst, vezanih na vodna telesa, med njimi tudi redke in ogrožene vrste.³³ Na tem mestu bi kot zanimivost omenili le sladkovodne školjke, ki so številne v iztoku prvega ribnika in v tretjem ribniku. Andrej Sovinc pa je leta 2000 opisal hidrološke značilnosti povodja Kokre in kompleksa Brdo s predlogom načrta vzdrževanja in obnove vodnih habitatov.³⁴

Lovstvo

Po drugi svetovni vojni se je za lovstvo na Brdu začelo novo obdobje. Z lovom se je, tako kot z ribogojstvom, začel ukvarjati Janez Bukovnik. Poleg rib in vider je gojil tudi različne vrste fazanov, krmil je race in labode, razmeroma kmalu pa so naselili tudi muflona (*Ovis musimon*). Za Bukovnikom je lov prevzel Gregorka.

Damjaka (Dama dama) so na Brdo naselili leta 1973 iz Brionov (foto: Franci Jagodic)

Gojitveno lovišče, kakršnega poznamo še danes, je pričelo nastajati leta 1972. Z razširitvijo kompleksa in postavitvijo nove ograje so v kompleksu omejili trop navadnega jelena (*Cervus elaphus*), ki je bil že prej prisoten na tem območju, pripeljali pa so še jelene iz Belja. V letu 1973 so naselili še damjaka (*Dama dama*), ki so ga pripeljali iz Brionov.³⁵ Za lovca je na Brdo tedaj prišel Adolf Stopar.

Leta 1977 se je na Brdu v enoti kmetijstvo zaposlil Dušan Šemrov. Adolf Stopar je bil vse bolj obremenjen z gradnjami lovskih prež, krmišč, ribnikov, ribogojnic, ribiških koč in kozolcev, zato je lov prepustil mlademu Šemrovu. Leta 1977 je bila dograjena tudi lovska koč na Beli.

Za pašo divjadi so v gozdu od leta 1977 delali pašnike. Zadnji so bili narejeni po vetroloemu leta 1984. Zaradi želje po večjem številu divjadi niso lovili, potrebno pa je bilo intenzivno krmljenje. V lovišču so imeli njive, na katerih so za divjad gojili ohrovt, topinambur, peso, ajdo in koruzo. Delo so večinoma opravili ročno. Pri delu na njivi je na pomoč pristopilo tudi osebje hotela. Z naraščanjem števila je divjad na njivah povzročala vse več škode, zato ni pomagal več niti električni pastir. Divjad je ponoči prišla na njivo in jo povsem opustošila. Njive so zato opustili, nekaj let za tem pa so namesto tega gojili koruzo na letališču Brnik. Vse večje poškodbe od divjadi so bile tudi na drevju v parku, zato so leta 1985 postavili ograjo, s katero so razmejili lovišče in parkovni del.³⁶

Veliko število jelenjadi ni ustrezalo muflonu. Izrinjen je bil v predele ob ribnikih, kjer ni zadovoljivo obrabljal parkljev, še bolj pa ga je prizadel metljaj, ki je imel ob vodi odlične pogoje za svoj razvoj. Med mufloni so zato beležili zelo veliko pogina. Zadnjega so odstrelili leta 1989.³⁷

Lov je bil v začetku zgolj priložnosten za potrebe protokola, leta 1986, ko so prišli prvi gostje iz Nemčije in Avstrije, pa so se začeli ukvarjati tudi s komercialnim lovom. V letu 1988 je bila pri Vladi SRS ustanovljena komisija, ki je vsako leto predložila seznam petih oseb za odstrel damjakov, vse drugo pa je bil lov v komercialne namene. Trofeje odstreljene divjadi so v tistih letih dosegale zelo visoke ocene, večina jih je imela zlato medaljo. Tako je leta 1986 Dušan Košir uplenil šestletnega navadnega jelena,³⁸ ki je doslej jelen z najvišjo oceno v Sloveniji. Strokovnjak za ocenjevanje trofej in dolgoletni predsednik mednarodne komisije za ocenjevanje trofej (CIC) Veljko Varičak ga je ocenil z 248,05 točkami,³⁹ leta 1994 pa je bilo rogovje ocenjeno tudi na mednarodni lovski razstavi v

³⁵ Šemrov, Izjava dne 6. 1. 1998 in izjava dne 19. 12. 2003.

³⁶ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

³⁷ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

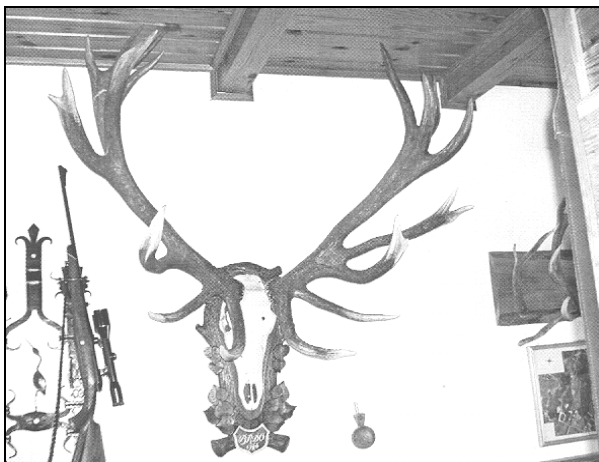
³⁸ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

³⁹ Varičak, *Ocenjevanje lovskih trofej*, str. 178.

³³ Glej prispevek Iztoka Geisterja Popis rastlin in živali na Brdu pri Kranju v tej številki Kronike.

³⁴ Sovinc, Hidrološke značilnosti povodja Kokre.

Kranju. Poleg trofeje so shranjeni tudi prvi štirje rogovi tega jelena, manjka le peti rog.

Leta 1986 je bil na Brdu uplenjen šestletni jelen, ki je še vedno slovenski prvak (foto: Franci Jagodic)

Že od začetka je Brdo sodelovalo z Gojitvenim loviščem Kozorog. Revir Vodice so do leta 1990, ko je pretekla pogodba o sodelovanju, uporabljali tudi za potrebe protokola. V tem revirju so lovili srnjad in fazane, ki so jih gojili v območju letališča. Pogodbe niso več podaljšali, ker je lov za protokol izgubil na pomenu.

V gozdnogospodarskem načrtu za Brdo za leta 1991 do 2000 je zabeleženo, da je število damjakov ocenjeno na 500 glav, v oklepaju pa je pripisana pripomba, da je ocena vprašljiva. Leta 1980 so odstrelili 192 damjakov, 1991. leta pa 245 damjakov in 38 jelenjadi. Odstrel damjaka je bil v zadnjih letih precej višji, ker so želeli njegovo populacijo precej znižati. Odstrel jelenjadi pa je bil številčno manjši, saj so želeli njegovo populacijo povečati na račun damjaka. Skupna obremenitev obeh naj bi v naslednjih dveh letih ostala 0,5-0,7 živali na hektar.⁴⁰

V načrtu so posebej poudarili pomen divjadi in lova. Za izboljšanje življenjskih in prehrabnih pogojev so predvidevali redno košnjo pašnih površin, negovanje gozdnih robov, pospeševanje plodonosnih grmovnih vrst, seveda pa so zaradi številčne divjadi temu ustrezno načrtovali nekoliko nižje lesne zaloge in slabšo kvaliteto sortimentov.

Poleg divjadi in lova je pomemben tudi ostali živalski svet. V načrtu so posvetili posebno pozornost pticam. S ciljem izboljšanja gnezditvenih in prehranjevalnih razmer so predvideli več smernic in ukrepov, med njimi puščanje ustreznega števila sušic in živih dreves z dupli, puščanje starih debel, dreves in grmovja, nameščanje gnezdilnic, ustrezno gospodarjenje ob vseh vodnih in močvirnih

površinah ter primerno gospodarjenje na gozdnem robu, v gozdnih ostankih in v habitatih redkih in manj pogostih vrst. Delo v gozdu je potrebno ustrezno načrtovati in pri njem upoštevati obdobja gnezdenja posameznih vrst.

Negativni vplivi divjadi se v gozdu odražajo s selekcioniranjem drevesnih vrst, zaradi česar je zmanjšana pestrost drevesne sestave in zmanjšana kvalitetna produkcija sestojev. Gostota sestojev je zaradi poškodovanosti mladovij manjša, kar zmanjša tako količinsko kot kvaliteto produkcijo. Zaradi objedanja mladja se pomladitvene in proizvodne dobe zmanjšujejo, s tem pa je zmanjšana rastnost sestojev. Divjad preprečuje tudi naravno sukcesijo malodonosnih gozdov, kar pomeni zadrževanje združbe na nižji razvojni stopnji. Podobne ugotovitve o odnosu med gozdom in divjadjo so zapisane tudi v Gozdnogojitvenem načrtu posestva Brdo pri Kranju.⁴¹

Zaradi značaja gojitvenega lovišča imajo gozdovi protokolarnega posestva Brdo prvo stopnjo poudarjenosti lovne funkcije tudi v načrtu za Gozdnogospodarsko enoto Preddvor z dobo veljavnosti od leta 2002 do 2011. S košnjo in drugimi ukrepi se intenzivno vzdržujejo gozdne jase in krmišča.

Lovna funkcija je upoštevana tudi v Uredbi o razglasitvi gozdov Brda za gozdove s posebnim namenom, v kateri je določeno, da se morajo lovskogojitveni načrti in upravljanje z divjadjo prilagoditi estetski funkciji gozda. Na podlagi uredbe je Servis za protokolarne storitve 26. oktobra 2001 na Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano naslovil vlogo za pridobitev pravice gospodarjenja z divjadjo in izvajanja lova v lovišču Brdo. Ministrstvo je odgovorilo, da vprašanje lova v omejenih površinah z zakonom ni rešeno, oziroma je določeno, da o tem odloča ustanovitelj. V dopisu so zato določili lovne dobe, pogoje lova in odlova divjadi ter način ravnanja s trofejami divjadi.

Gozd s posebnim namenom na območju protokolarnega objekta Brdo – obora Brdo je bil leta 2002 vključen v Letni lovskogojitveni načrt za Gorenjsko lovskogojitveno območje, vendar je zaradi specifičnosti gospodarjenja z divjadjo in zaradi ograje Brdo obravnavano posebej. V letu 2002 so prvič izdelali Letni načrt gospodarjenja z divjadjo v lovišču Brdo in Lovskogospodarski načrt za lovišče Brdo. Lovskogospodarski načrt za lovišče Brdo za obdobje od 1. aprila 2002 do 31. decembra 2006 je upravna enota Kranj potrdila januarja 2003.

Februarja 2003 je ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano dovolilo ponovno naselitev muflona v obori Brdo in določilo lovne dobe za muflona. Temu je nasprotoval Zavod za gozdove na podlagi strokovne presoje o ustreznosti tega ukrepa in zavoljo tega, ker naseljevanje muflonov v obori Br-

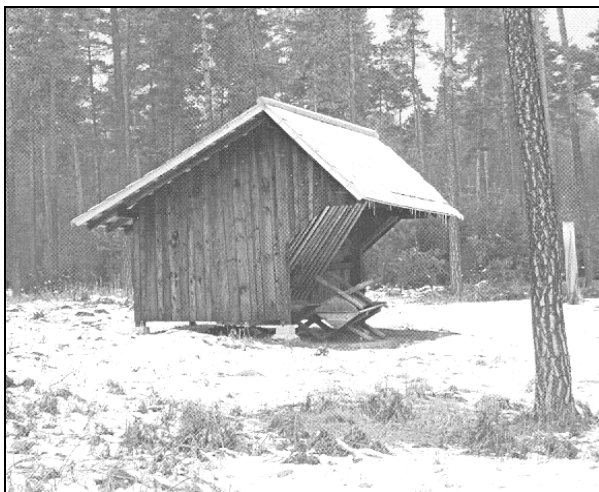
⁴⁰ Gozdnogospodarski načrt 1991-2000, str. 26.

⁴¹ Polajnar, Gozdnogojitveni načrt, str. 6.

do ni predvideno v lovskogojitvenem načrtu za Gorenjsko lovskogojitveno območje in lovskogospodarskem načrtu za lovišče Brdo za obdobje 2002-2006.

V prvih letih so občasno v lovišče pripeljali še posamezne živali od drugod, po letu 1975 pa je to prenehalo. Zaradi osveževanja krvi populacije divjadi v obori so v letu 2002 ponovno pričeli dosegljati divjad. Prvo zimo so pripeljali dva damjaka, enega navadnega jelena in dve košuti ter muflona in dve ovci.

Od leta 1999 redno izvajajo štetje divjadi in na tej podlagi ocenjujejo številčnost živali v lovišču. Na osnovi te ocene, predvidenega prirastka in izvedenega odstrela načrtujejo odstrel. Število divjadi v lovišču v zadnjih letih zmanjšujejo predvsem na račun damjaka, obenem pa želijo izboljšati kvaliteto živali. Pričeli so tudi z obnovo prež in krmišč, na njihovih strehah postopno zamenjujemo kritino s smrekovo skodlo.

*Krmišče za divjad z obnovljeno streho
(foto: Franci Jagodic)*

Kompleks Brdo je nastal na območju lovišča Lovske družine Storžič. V njihovem zborniku "Teh naših 50 let, Kronologija Lovske družine Storžič 1945-1995" je zapisano, kako je Brdo vplivalo na njihovo lovišče. Hud udarec je Lovska družina doživela z drugo širitvijo Brda leta 1972, še hujšega pa leta 1974, ko je Uprava javne varnosti Kranj lovcem poslala predlog odločbe o prepovedi uporabe strelnega orožja v krogu 6 km od varovanega objekta Brdo. Takoj po prejemu tega predloga so pričeli z aktivnostmi za omilitev te odločbe in za pridobitev nadomestnega lovišča. Z režimom izvajanja lova okoli Brda sta bili deloma prizadeti tudi Lovski družini Šenčur in Udinboršt, zato so imele družine skupne sestanke na Lovski zvezi Gorenjske. Oktobra 1974 so razmišljali o določitvi prvega in drugega zaščitnega pasu in režima lova

znotraj teh. Zaradi zmanjšanja lovišča pa naj LD Storžič, LD Šenčur in GL Kozorog sprejmejo "dogovor o skupnem gospodarjenju na določeni površini lovišča Kozorog in lovišča obeh LD".

Kljub temu je 2. decembra 1974 oddelek za notranje zadeve Skupščine občine Kranj izdal odločbo o prepovedi uporabe strelnega orožja, razstreliva in razstrelilnih sredstev na delu območja občine Kranj (Brdo).

V letu 1975 so se Lovska družina Storžič, Lovska družina Šenčur in Gojitveno lovišče Kozorog dogovarjali o medsebojnem sodelovanju, vendar predlog, ki ga je pripravil Kozorog, ni bil sprejemljiv. Ker nikakor ni prišlo do dogovora, so sklenili, da poskušajo zadevo rešiti po politični poti. Na sestanku na občinskem komiteju Zveze komunistov Kranj so 1. aprila 1975 ob prisotnosti predsednika Lovske zveze Slovenije Lojzeta Briškega ustanovili šestčlansko komisijo in apelirali "partijsko odgovornost vseh". Pošiljali so dopise pristojnim organom, opravili osebne razgovore na višjih nivojih, a je starešina vodstvo Lovske družine Storžič 26. julija 1976 obvestil, da z dodelitvijo lovišča ne bo nič.

Lovska družina Storžič je nato 23. septembra 1976 prosila oddelek za notranje zadeve Kranj za dovoljenje za izvajanje lova na območju, kjer je sicer prepovedana uporaba strelnega orožja (Ilovka, Suha, Bobovek, Breg) in prijavila brakade na II. varnostnem območju. Skupščina občine Kranj jim je 14. oktobra 1976 izdala Dovoljenje za izvajanje lova na prepovedanem območju. Naslednjič so imeli brakado na območju, na katerem je bila uporaba strelnega orožja sicer prepovedana, v letu 1978 in tudi tokrat so dobili dovoljenje. Zato so 30. maja 1979 prosili oddelek za notranje zadeve Skupščine občine Kranj za dovoljenje za izvajanje lova v okolici Brda z režimom javljanja policiji pri vhodnih vratih. Dne 28. septembra 1979 so dobili dovoljenje za "uporabo strelnega orožja za izvajanje skupnih lovov na območju v okolici Brda, po predhodni 24 urni najavi in posebnem dovoljenju".

Uradni vestnik Gorenjske je 21. februarja 1984 objavil odlok o prepovedi uporabe strelnega orožja v določenem mejnem pasu okrog Brda, ko tam bivajo tuji državniki ali druge varovane osebe. Odlok je dokončno prenehal veljati leta 1986.

V letu 1984 so lovci obnovili postopek za pridobitev novih lovnih površin, vendar brezuspešno. V letu 1988 so predlagali, da bi bilo nadomestno lovišče na Psici, leta 1991 pa, da bi bilo v lovišču Kozoroga, v predelu Storžiča desno od Belce. Februarja 1992 je Lovsko društvo Storžič obnovilo postopek za pridobitev lovišča pri novi oblasti.

V letu 1988 sta Lovska družina Storžič in Brdo pripravljali dogovor o sodelovanju. Na podlagi tega dogovora so nekateri člani Lovske družine Storžič prišli jeseni tega leta na lov rac, potem pa je sodelovanje prenehalo.

Konjereja

Starejši delavci vedo povedati, da so na Brdu imeli nekdanja dva arabska žrebca z imeni Kadja in Purin. Ko ju ni bilo več, je dobil Tito v dar dve kobili lipicanki z imenomom Jadranka in Lipica. Iz Karađorđeva so dobili še črnega lipicanca, ki so ga pripuščali h kobilam. Potomci teh treh konj so bili žrebec Jadran in kobili Jera ter Lipa. Z Lipico in Jadranko so vozili tudi les iz gozda. Med maršalovimi živalmi na Brdu sta bila tudi poljska ovčarja Sava in Dunav.⁴²

Konjeništvu je pravi razcvet doživelo s kasači od leta 1977 naprej. Menda je Tito vprašal upravnika Brda Mira Dobriloviča, če ima rad konje. Ta je odgovoril pritrdilno in tako se je začelo. Najprej so z ljubljanskim živalskim vrtom zamenjali ponija, ki so ga imeli na Brdu, za kasaško kobilo Nino. Iz ukinjene kobilarne Pik Tamiš v Pančevu, so dobili kasaški kobili Lamo in Lepeno. Istočasno so iz Italije uvozili še kasaškega žrebca, ki je že kmalu po prihodu na Brdo ob naprejanju pred hlevom brcnil v okno in si prerezal kito. Lepena je bila legendarna kobila, ki je pod vajetmi Angele Škofic zmagovala na vseh dirkah, kjer se je pojavila, in bila med najuspešnejšimi brdskimi tekmovalnimi konji.⁴³

V kobilarno Pik Tamiš v Pančevu so preselili neprodane konje iz ukinjene kobilarne Turnišče, tako da se je z Lamo in Lepeno vrnil v Slovenijo ljutomerski kasač. Preostale konje iz Tamiša so preselili v kobilarno Pik Jozef Halas v Adi v Vojvodini, s katero je Brdo zgledno sodelovalo vse do osamosvojitve leta 1991. Leta 1985 so na Švedskem skupaj kupili žrebca Fire Buff. Za svetovanje pri kasaštvu so se na začetku obrnili na Lojzeta Gorjanca, ki ga še danes najdemo na Brdu. Svoje konje je imel že v petdesetih in šestdesetih letih. On in Franc Slabe sta tudi posodila prvo kasaško konjsko opravilo, dokler niso imeli svoje.⁴⁴

S prihodom kasaških konj na Brdo so v letu 1977 zgradili tudi mali hipodrom. Leta 1979 so na njem v čast maršalu Titu pripravili "kasaško dirko", na kateri so s programom sodelovali tudi konji iz Lipice. Na spodnjem delu hipodroma so naredili tribuno, na kateri je sedel Tito, ob njem pa prof. Jože Jurkovič, ki je maršalu predstavljal program in mu razlagal o konjih. Prireditelj so pripravili, da bi Tita toliko navdušili za konje, da bi privolil v gradnjo novega kasaškega rejskega centra na Brdu. Po propadu tistega v Ljutomeru ga Slovenija ni imela več. Tito je po prireditvi privolil v gradnjo.⁴⁵

Še preden so začeli graditi hipodrom, so pričeli z velikim navdušenjem voziti kar po njivi z ovsom. Skozi živo mejo, ki je potekala preko sedanjega hipodroma, pa so presekali prehod.⁴⁶ Zaradi Titove smrti leta 1980 so novi hlev in hipodrom pričeli graditi šele januarja 1981. Upravnik Miro Dobrilovič je gradnjo spodbujal z besedami, da je bila to Titova zadnja želja.⁴⁷ Hlev so gradili z opeko iz opekarne na Bobovku, ki so jo takrat opuščali. Opeko, pomešano z drugim materialom, so nasipali na cesto, ki pelje od hleva proti Sra-kovljam. Iz nasutega materiala so vojaki pobirali in čistili opeko za hlev. Ko je opeke na cesti zmanjkalo, so jo nekaj še kupili. Za strešno kritino pa so uporabili bobrovec z gradu, ki so ga takrat zamenjali s ternitom.⁴⁸

Steza hipodroma je dolga 800 m, če pa ne bi bilo na njegovi zgornji strani kapitalnega gozda, ki ga je leta 1984 podrl vetrolom, bi bila steza dolga 1000 m.⁴⁹ Tribuno pri hipodromu so gradili delavci železnice, ki so takrat že končali delo pri ribnikih. Tokrat pa pragov niso več prenašali ročno, ampak so si pri delu že pomagali s traktorjem in hidravličnim dvigalom.⁵⁰ Otvoritev hipodroma je bila s prvo kasaško prireditvijo septembra 1981. Na njej se je zbralo več kot 25.000 gledalcev. Ob tej prireditvi je bilo Brdo prvič po letu 1947 odprto za javnost.⁵¹

Za hlevom so naredili sprehajalnik za konje, na zgornji in spodnji strani hleva ter za tribuno pa so ogradili izpuste za konje. Spremljajoči objekti, zgrajeni ob velikem hipodromu in novem hlevu, so bili še hipodromski boksi, hipodromska brunarica in brunarica na tribuni. Leta 1983 so vselili konje v novo zgrajeni hlev. Ob njem so 1. septembra 1983 pripravili prvo razstavo haflingerjev, ki pa je bila do sedaj tudi zadnja. Takrat so namreč haflingerja uvedli kot konja za uporabo v vojaške namene, zato so zelo spodbujali njegovo rejo pri kmetih. Razstava je bila prirejena s sodelovanjem vojske, vodil pa jo je prof. Jože Jurkovič.⁵²

Ob hipodromu so postavili kozolec, ki so ga pripeljali leta 1980 iz Žirov, leta 1985 pa so ob njem v smeri proti novemu hlevu za konje postavili še en kozolec, največji, ki so ga pripeljali iz Zagorja ob Savi. Dobili so ga od gospoda Polca iz Izlake. Prvi kozolec pa je bil na Brdo pripeljan leta 1977 ali 1978 iz Rake na Dolenjskem in postavljen na zelenici za hotelom Kokra. Na vseh kozolcih so v letih od 1999 do 2001 obnovili slamnate strehe.

⁴² Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003; Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁴³ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003; Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁴⁴ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁴⁵ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁴⁶ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁴⁷ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

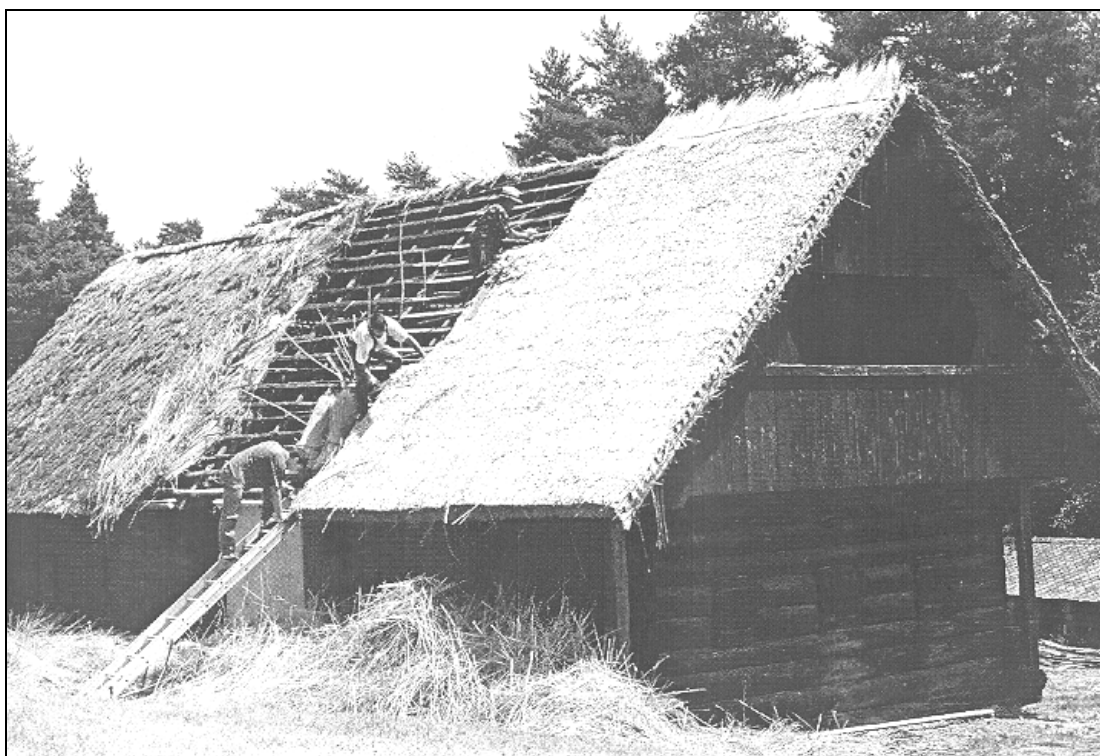
⁴⁸ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁴⁹ Gorjanc, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁵⁰ Šemrov, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁵¹ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁵² Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

Prekrivanje slamnate strehe na sitarski hiši (foto: Franci Jagodic)

Svetovalec in glavni trener Lojze Gorjanc je pričel leta 1984 aktivno nastopati na dirkah s konjem Nepalom. Ob njem je v zimskih obdobjih nekaj let svetoval in treniral konje tudi Bora Cocić iz Srbije. Ob prihodu veterinarja Leona Šparovca novembra 1987 je bilo na Brdu 76 konj, od tega 5 lipicancev in 2 angleža, vse ostalo pa so bili kasači, med njimi 18 plemenskih kobil in trije plemenski žrebci, ostalo pa tekmovalni konji, letniki in žrebeta.⁵³

Na kasaških dirkah so brdski konji posegali po najboljših mestih. V sezoni 1988 so dosegli 30 zmag, Vlado Rančigaj pa je istega leta Brdu pripeljal prvo zmago na derbiju v Beogradu. Naslednji derbi za Brdo je dobil šele leta 1994 Lojze Gorjanc, ki je imel v vajetih vpreženo svojo kobilo Jaso.⁵⁴ Konji z oznako "B" so se zato dobro prodajali.⁵⁵

Marca 1990 so na Brdo vzeli v oskrbo prve tri zunanje konje, jeseni istega leta pa še četrtega. Namestili so jih v hipodromskih boksih. Po letu 1991 novega vodstva konjeništvu ni zanimalo, ni pa mu nasprotovalo. V tem obdobju so zato naredili velik napredek v reji z novim strokovnim pristopom.⁵⁶

Vse od izgradnje novega hleva je v njem delovala tudi pripustna postaja. Pripuščali so lipicance in kasače, od leta 1984, ko so vzeli v oskrbo prvega hladnokrvnega žrebca, tudi njega, od leta 1997 dalje še haflingerja. V letih 1997 in 1998 so za lipicanske in kasaške kobile v sodelovanju z Veterinarsko fakulteto in v okviru programa Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano izvajali tudi umetno osemenjevanje. V letu 1999 je pripustna postaja prenehala delovati, na Brdu sta od žrebcev ostala le še brdski Nautical Hill in Gorjančev Meadow Meritime, ki pa sta tudi v treh letih zapustila Brdo.

Od začetkov kasaštva je na Brdu deloval Konjeniški klub Brdo. Do leta 1990 je bil šef Servisa vedno tudi predsednik kluba. V Servisu so vodili tudi vse računovodske posle za klub. Po osamosvojitvi sta se servis in klub ločila. Njegov prvi predsednik po ločitvi je bil Vito Habjan, za njim pa je predsednik še danes Lojze Gorjanc. Sprva je po ločitvi iz Servisa prihajal sekretar kluba, pod Gorjančevim predsedovanjem pa je tudi ta postal zunanji član. Tako sta se servis in klub dokončno razšla, še vedno pa dobro sodelujeta. Vsako prvo nedeljo v septembru skupaj organizirata kasaško prireditev.⁵⁷

Servis za protokolarne storitve je leta 1999 sprejel odločitev, da preneha z aktivnim sodelovanjem

⁵³ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁵⁴ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁵⁵ Gorjanc, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁵⁶ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁵⁷ Gorjanc, Izjava dne 19. 12. 2003.

na kasaških prireditvah, zato so pričeli s prodajo tekmovalnih konj. Prodaji je postopoma sledila še prodaja vseh kobil in žrebet ter plemenskega žrebca. Zadnji brdski kasač je bil prodan leta 2002. Nekaj časa so za konje v oskrbi nudili še treninge konj, leta 2002 pa so prenehali tudi s tem in prešli samo na oskrbo konj. Število konj v novem hlevu se je s prihodom Vitacela leta 2001 ponovno povzpelo na 48 glav, po njegovem odhodu leta 2002 pa se število konj v novem hlevu giblje okoli številke 14.

Jahalni šport se je pričel razvijati leta 1989, ko so se dogovorili s kobilarno Lipica za zamenjavo kobile Jere II. za dva ujahana konja. Kobilo so dali takoj, lipicanca Conversana Betalka in Favory Strana pa so pripeljali na Brdo šele 18. avgusta 1991. Prvi je na Brdu ostal, drugega pa so potem le posodili in so ga po pol leta, ko je zašepal, odpeljali.⁵⁸

Leta 1989 so začeli s šolo jahanja. Prvi jo je vodil Peter Prešeren, za njim pa so se kot učitelji po enkrat ali večkrat zvrstili Franc Slabe, Beti Valič, Drago Zore, Jože Janhar, Miro Gregorc, Lidija Grum in Barbara Bajda.⁵⁹ Za jahanje so leta 1993 zgradili manežo, leta 1999 pa lonžirni krog in obnovili jahalni hlev. Jahalna šola oziroma Konjeniško turistični center Brdo je bil leta 1999 ocenjen s strani Slovenske konjeniške akademije. Dobil je štiri podkvice od 5 možnih. Od leta 2002 dalje šolo jahanja vodi Alenka Gec, od leta 2003 pa še Tomo Romšek. Za jahanje so leta 1993 kupili konja Atlasa in Boryota, leta 1997 Atreja in leta 2001 Evo.

Leta 1999 so iz Lipice dobili kobili Wero XX in Gratoso VII za vožnjo kočije in šolo jahanja. Z njunim prihodom na Brdo je ponovno zaživela vožnja kočije. Boštjan Roblek in Roman Rakovec sta bila junija 2002 na seminarju v vožnji dvovpreg v Lipici pod vodstvom Henricha von Sendena iz Nemčije.

Kobili vprežejo v kočijo viktorijo, ki je na Brdu, in je bila darilo službe državne varnosti Titu za 60. rojstni dan. Izdelana je bila v tovarni karoserij in vagonov Mladen Mogin v Novem Sadu.⁶⁰ Leta 1999 jo je obnovil Franc Gladek iz Ljubljane.

Kočija viktorija je primerna za razkošno vožnjo le za dve osebi, zato so leta 2003 kupili še kočijo vis-a-vis, s katero se lahko udobno peljejo štiri odrasle osebe. To kočijo so kupili od Jožeta Kavčiča s Celestrine pri Malečniku, ki jo je imel v lasti nekaj let. Kočija izvira iz gradu Hrastovec in je bila v lasti grofov Herberstein. Pred 2. svetovno vojno so jo hoteli obnoviti, a se je vojna pričela, preden je kolar pričel z obnovo. Kočija je ostala nedotaknjena, dokler je ni kupil Jože Kavčič in jo natanč-

no obnovil. Nova sta samo osrednji leseni del, v katerem se sedi, in zaboj za zadnjim kolesom, vsi ostali deli pa so originalni.

Če je dovolj snega, naprežejo sani, ki so jih obnovili leta 2000, za treniranje vožnje pa včasih zaprežejo tudi zapravlživček, ki so ga kupili pri Marinšku v Naklem leta 1999.

VIRI IN LITERATURA

USTNI VIRI

Česen, Marjan (vodja področja vrtnarstvo in urejanje parkov): Izjava dne 25. 10. 2001, Brdo pri Kranju.

Gorjanc, Lojze (upokojenec, predsednik Konjeniškega kluba Brdo): Izjava dne 19. 12. 2003, Brdo pri Kranju.

Stepan, Sašo (nekdanji ribič na Brdu, sedaj varnostnik – receptor): Izjava dne 2. 12. 1997, Brdo pri Kranju.

Stepan, Sašo: Izjava dne 21. 12. 2003, Brdo pri Kranju.

Šemrov, Dušan (lovec na Brdu): Izjava dne 6. 1. 1998, Brdo pri Kranju.

Šemrov, Dušan: Izjava dne 15. 12. 2003, Brdo pri Kranju.

Šparovec, Leon (dr. vet med., nekdanji vodja konjereje na Brdu, sedaj veterinar pri Veterinarski upravi Tenetiše): Izjava dne 19. 12. 2003, Brdo pri Kranju.

PISNI VIRI

Dopis na Sodišče združenega dela v Kranju z dne 17. 8. 1981, Protokol v Izvršnem svetu skupščine SRS, Grad Brdo pri Kranju (pri avtorju).

Globevnik, Lidija: *Načrt urejanja povodja, vodnogospodarsko načrtovanje v okvirih približevanja Evropski uniji: načrt urejanja povodja Kokre: šopek kapljic za vsakogar*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave, 1998.

Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Preddvor 2002-2011.

Gozdnogospodarski načrt za državno posestvo Brdo 1961-1970.

Gozdnogospodarski načrt za GE Brdo pri Kranju, del GE Preddvor, za obdobje 1. 1. 1991 - 31. 12. 2000.

Informacija o sestanku o uporabi vode potoka Belica v Predosljah 1. 9. 1981 (pri avtorju).

Izvajanje lova v gozdovih s posebnim namenom na območju protokolarnega objekta Brdo št. 322-08-105/01 z dne 27. 11. 2001, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

⁵⁸ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁵⁹ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

⁶⁰ Šparovec, Izjava dne 19. 12. 2003.

- Izvajanje lova v gozdovih s posebnim namenom na območju protokolarnega objekta Brdo – ponovna naselitev muflona v obori Brdo, št. 322-08-105/01-04 z dne 26. 02. 2003, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Knific, Janko: Poročilo o pregledu študije dovoda vode v ribnike na Brdu pri Kranju. Naklo, 1974. Arhiv Brdo, mapa II./4.2.
- Letni lovskogojitveni načrt za Gorenjsko lovskogojitveno območje za leto 2002.
- Letni načrt gospodarjenja z divjadjo v lovišču Brdo za leto 2002.
- Lovskogospodarski načrt za lovišče Brdo za obdobje od 1. 4. 2002 do 31. 12. 2006.
- Navodili za hranjenje rib za en mesec T do 6°C (pri avtorju).
- Ocvirk, Jože: Turistični ribolov in ribogojstvo v protokolarnem objektu Brdo (Predlog). Pisni vir z dne 14. 6. 1999, Zavod za ribištvo Ljubljana (pri avtorju).
- Odločba 03-UA-23/3-60 z dne 27. 10. 1960, Okrajni ljudski odbor Kranj, Oddelek za gospodarstvo (pri avtorju).
- Odločba sekretariata za kmetijstvo in gozdarstvo LRS št. 3/S-328/3-61 z dne 25. 4. 1961 (pri avtorju).
- Polajnar, Tomaž: *Gozdnogojitveni načrt posestva Brdo pri Kranju*. Seminarška naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 2002.
- Poleti suha in zaudarjajoča. *Gorenjski glas*, 1. 10. 1999, str. 6.
- Ponovna naselitev muflona v obori Brdo, št. 06515/2003 z dne 24. 03. 2003. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Kranj.
- Pooblastilo tov. Dolharju, mlinarju iz Predoselj z dne 13. 8. 1971. Izvršni svet SRS, Grad Brdo (pri avtorju).
- Potrdilo o potrditvi petletnega lovskogospodarskega načrta za lovišče Brdo za obdobje 2002-2006, št. 32400-0008/02-08/MK z dne 9. 1. 2003. Upravna enota Kranj.
- Preusmeritev potoka Belce zaradi Brda. Dopis Jožeta Dolharja ml. z dne 18. 9. 1961 Maršalu Titu (pri avtorju).
- Purič, Iztok: Turistični ribolov in ribogojstvo. Pisni vir z dne 26. 9. 1999, Brdo – Protokolarni servis, (pri avtorju).
- Rejic, Janez: Študija možnosti dodatnega dovoda vode v ribnike na Brdo pri Kranju. Ljubljana: Zavod za vodno gospodarstvo SRS, 1973. Arhiv Brdo, mapa II./4.1 in II./4.2.
- Sklep Sodišča združenega dela v Kranju S 361/81 z dne 24. 8. 1981.
- Sklep št. 35507/0022/98 z dne 19. 2. 2001. Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave.
- Sovinc, Andrej: Hidrološke značilnosti povodja Kokre in kompleksa Brdo s predlogom načrta vzdrževanja in obnove vodnih habitatov. *Dodatek k popisu favne na Brdu pri Kranju, Raziskovalni projekt*. Zavod za favnistiko, Koper, 12 s.
- Stepan Sašo: Vrsta rib in ocena številčnega stanja, rokopis z dne 23. 10. 1998 (pri avtorju).
- Stepan, Sašo: Ribogojstvo in ribištvo 1980-1999. Pisni vir z dne 29. 3. 1999 (pri avtorju).
- Uradni list RS*.
- Vloga za ponovno naselitev muflona v obori Brdo, št. 171-III-4/03 z dne 20. 02. 2003, JGZ Brdo protokolarne storitve RS.
- Vloga za pridobitev pravice gospodarjenja z divjadjo in izvajanja lova v lovišču Brdo, dopis št. 805-III-4/01 z dne 26. 10. 2001, Servis za protokolarne storitve.
- Vodnogospodarsko dovoljenje, dopis št. 144-IV/98 z dne 19. 3. 1998, Servis za protokolarne storitve.
- Začasna navodila za vzdrževanje cevovoda za dovod vode v ribnike na Brdo pri Kranju in za upravljanje z napravami na cevovodu. Ljubljana : Zavod za vodno gospodarstvo SRS, 1974. Arhiv Brdo, mapa II./4.3.
- Zapis poravnave P 613/81-25 z dne 29. 6. 1985, Temeljno sodišče v Kranju, Enota v Kranju.
- Zapisnik sestanka v zvezi z izvajanjem sporazuma o pretoku vode po strugi Belce, ki se je vršil dne 6. 7. 1981 v prostorih Uprave zgradb SRS, reprezentančni objekt Brdo po sklicu OVS Gorenjske (pri avtorju).
- Zapisnik sestavljen dne 6. 9. 1971 v prostorih Skupščine občine Kranj o določitvi vodnega režima na potoku Belica (pri avtorju).
- Zapisnik skupnega sestanka koristnikov vode Kokre z odvzemom na jezu v Preddvoru, št. VD/222-2, z dne 5. 3. 1998, Vodnogospodarsko podjetje Kranj, p.o.
- Zapisnik z izredne seje Zbora volilcev vasi Predoslje in Suha z dne 25. septembra 1961 (pri avtorju).

LITERATURA

- Slana, Lidija: *Brdo pri Kranju*. Ljubljana: Arterika, 1996.
- Teh naših petdeset let : kronologija lovske družine Storžič 1947-1997* (ur. Janez Petač). Storžič : Lovska družina, 2000.
- Varičak, Veljko: *Ocenjevanje lovskih trofejev. Slovenska divjad*. Ljubljana : Magnolija, 1997.
- Žontar, Jože: Upor podložnikov gospostva Brda pri Kranju v letih 1781 do 1783. *Kronika*, IV, 1956, št. 1, str. 24-29.

ZUSAMMENFASSUNG

Fischzucht, Fischerei, Jagd und Pferdezucht auf Gut Brdo

Fischzucht, Jagd und Pferdezucht auf Gut Brdo/Egg können auf eine jahrhundertlange Tradition zurückblicken, einen Aufschwung erleben sie in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts.

Den Wasserhaushalt begann man im Jahre 1499 zu verändern, als Georg Egkh-Hungersprach von Kaiser Maximilian I. das Recht erhielt, den Bach Vršak aufzustauen. Kurz nach 1947 fing man in Brdo an, Fische zu züchten. Im Bach wurden im westlichen Teil des Parks Brdo unter dem ersten Fischteich Becken angelegt, wo man Fische züchtete. Nach 1961 wurden zu diesem Zweck noch drei Fischteiche, 1967 auch eine Fischbrutanstalt errichtet. Es wurde ausschließlich die Regenbogenforelle gezüchtet. Im Jahre 1974 legte man eine Rohrleitung, durch welche den Fischteichen zusätzliche Wassermengen aus dem Fluss Kokra/Kanker zugeführt wurden. Später legte man noch weitere Fischteiche an und im Winter 1979/80 errichtete man noch eine neue größere Fischbrutanstalt.

Alle Veränderungen im Wasserhaushalt lösten eine heftige Reaktion bei der benachbarten Bevölkerung aus, die wegen der Wasserrechte unter sich und mit Brdo stritt, und zwar seit der ersten Aufstauung des Baches Vršek im 15. Jahrhundert bis heutzutage, wo die Streitigkeiten allmählich beigelegt werden.

Die Anfänge des Angelsports in den Fischteichen reichen in das Jahr 1989 zurück, im Jahre 1998 wurde er vorübergehend eingestellt. Man bereitete neue Grundlagen für Angelsport und Fischzucht vor. Der Angelsport wurde im Jahr 2000 wiederbelebt, jedoch in einem sehr bescheidenen, durch die Preise regulierten Umfang.

Das Hegerevier Brdo, wie man es heute kennt, begann 1972 zu entstehen. Nach der Komplexerweiterung beschränkte man sich auf die Rothirschzucht (*Cervus elaphus*), die Herde wurde durch zusätzliche Hirschexemplare aus dem Jagdrevier Belje vergrößert. Im Jahr 1973 wurde noch der Damhirsch (*Dama dama*) von der Inselgruppe Brioni auf Brdo angesiedelt, das Mufflon (*Ovis musimon*) war dort schon beheimatet. Jagden wur-

den zunächst nur gelegentlich zu Protokollzwecken veranstaltet, seit 1986, als die ersten Gäste aus Deutschland und Österreich eintrafen, auch auf kommerzieller Basis. So erlegte Dušan Košir im Jahr 1986 einen sechsjährigen Rothirsch, den bisher höchstbewerteten Hirsch in Slowenien.

Der Komplex Brdo entstand im Jagdbereich der Jagdvereins Storžič, der 1974 infolge des Verbots von Schusswaffen und Sprengstoffen in einem Teil der Gemeinde Kranj (Brdo) einen beträchtlichen Anteil seines Jagdreviers verlor. Der Jagdverein war daher darum bemüht, die Annullierung der einschlägigen Verordnung zu erwirken bzw. ein Ersatzrevier zu erlangen.

Die Pferdezucht erlebte einen großen Aufschwung mit Traberpferden seit 1977. In der Nähe des Stalls errichtete man eine kleinere Reitbahn, auf der man 1979 zu Ehren Marschall Titos ein Trabrennen veranstaltete, auf dem auch die Lipizzaner ihr Programm darboten. Tito war so begeistert, dass er in den Aufbau eines neuen Gestüts einwilligte. 1981 begann man einen neuen Stall und eine Pferderennbahn zu bauen. Das Hippodrom wurde im September 1981 durch ein erstes Pferderennen eröffnet. Anlässlich dieser Veranstaltung wurde Brdo zum ersten Mal nach 1947 einer breiten Öffentlichkeit zugänglich gemacht. Im Jahr 1983 brachte man die Pferde im neuen Stall unter.

Seit dem Anbeginn des Trabrennsports wirkte auf Brdo ein Trabrennklub, der *Konjeniški klub Brdo*. Die öffentlich-rechtliche Anstalt *Javni gospodarski zavod Brdo* und der *Konjeniški klub Brdo* arbeiten gut zusammen. Alljährlich veranstalten sie am ersten Septembersonntag gemeinsam ein Pferderennen. Der Regierungsdienst für Protokollangelegenheiten beschloss 1999, sich nicht mehr aktiv an den Pferderennveranstaltungen zu beteiligen, darum begann man die Rennpferde zu verkaufen. Das letzte Rennpferd von Brdo wurde 2002 verkauft.

Mit der Einrichtung einer Reitschule begann man 1989 den Reitsport zu entwickeln. Im März 1990 wurden in Brdo die ersten drei auswärtige Pferde in Zucht genommen. Die zwei Stuten, die man aus Lipica bekam, ziehen die Kutsche und werden in der Reitschule eingesetzt. Sie werden in eine Kutsche mit Namen "Viktoria", ein Geschenk für Tito zu seinem 60. Geburtstag, eingespannt, ferner in eine Kutsche aus Schloss Hrastovec, die 2003 käuflich erworben wurde, sie ziehen auch Einspanner und Schlitten.